

KALKINMA VE BÜYÜMEDE YENİ BİR BAKIŞ AÇISI

KENT-BÖLGE

BUGÜN DÜNYADA ÜLKELERİN KALKINMASINDA MARKALAŞMASINDA KENTLERİN SÜRÜKLEYİCİ GÜCÜNDEN FAYDALANILIYOR. KENTLER, YARATTIKLARI POTANSİYEL, ORTAYA KOYDUKLARI ÜRETİM VE YATIRIM İLİŞKİLERİYLE TEK BAŞLARINA ÇOĞU ZAMAN ÜLKELERİNDE ÖNÜNE GEÇEN BİR İVME YARATIYOR. BU İVME HALİYLE O KENTİN ETKİ ALANINDAKİ BÖLGEYİ EKONOMİK VE SOSYAL AÇIDAN KALKINDIRIRKEN, ÜLKELERİN GELECEK HEDEFLERİ AÇISINDAN DA YOLU AYDINLATIYOR. PROF. DR. KEYMAN, “2023 HEDEFLERİNE VARMAK İSTİYORSAK YEREL KALKINMAYI ÇOK CİDDİ OLARAK DÜŞÜNMEMİZ GEREKİYOR. VAR OLAN YAPI İLE 2023 HEDEFLERİNE VARAMAYIZ” DİYOR.

Günümüzde küreselleşmenin yaşadığı sıkıntıların önümüzdeki dönemde kentleşme ve kentlerden başlayacak yeni bir kalkınma modeline evrileceği düşünülüyor.

Yerelden bölgesel ve ulusala uzanan yeni bir bakış açısıyla Kent-Bölge'ler potansiyellerini, kendi bölgelerinin dinamikleri ile besleyebilirlerse, Türkiye'nin ulaşmak istediği kalkınma hedefi pekâlâ mümkün görünüyor. "Kent-bölge kavramıyla hem büyük metropol kentler hem yerel-merkez ilişkileri hem yerel yönetim reformu hem de aslında cazibe merkezi kavramının nasıl daha

iyi uygulanabileceğiyle ilgili bir başlangıç noktası yarattık" diyen İstanbul Politikalar Merkezi (İPM) Direktörü Prof. Dr. Fuat Keyman ve Koç Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Çağlar Keyder ile enine boyuna yeni bir bakış açısı yaratacak "Kent-Bölge" kavramını konuştuk.

Kent-bölge ile aslında ne demek istiyoruz? Gelecekte küreselleşmenin yeni adının kent-bölge olacağı da söyleniyor. Nedir kent-bölge?

Çağlar Keyder: Küreselleşmeden şu anda söz etmek aslında biraz sorunlu. Küreselleşmenin eski ivmesini yitirdiği gibi bir izlenim var. Bu ivme

kayı, ulus devletlerin daha fazla iktidar kullanabilmeleri anlamına da geliyor. Dolayısıyla bir nebze eskiye dönme gibi bir dönem söz konusu. Bu da tabii kent-bölge kavramının eskisi kadar rağbet görmemesi ve eskisi kadar önem atfedemeyeceğimiz anlamına gelebilir. Ama son 20 yılda küreselleşmeyle beraber ulus devletlerin kullanabilecekleri araçlarda da bir zayıflama olduğunu biliyoruz. Sermayenin ulus devletten geçmeden, yani mediyasyona girmeden, küreselleşme içinde doğrudan bir takım ilişkiler kurduğu izleniyor. Bu, şu anlama geliyor: Sermaye daha çok kentlerdeki olanaklara bakarak karar veriyor, yatırım yapıyor.

Tabii bu her kent için söz konusu değil, belirli kentlerin ön plana çıkması söz konusu. Ön plana çıkan kentler tabii ki üretim sürecine etraflarındaki bağlantılardan aldıkları iş gücü, metalar ve ham maddelerle daha fazla katkıda bulunuyor. Ardında da elde edilen katma değeri coğrafi anlamda kendi etraflarında, kendilerine yakın olan yerlerde yerine getiriyor. Yani, sermayenin tercih ettiği kentlerin etraflarında bölgelerin oluşması söz konusu. Kent-bölge kavramı böyle bir şey, yani sermayenin çeşitli nedenlerle -bu coğrafya olabilir, tarih olabilir- tercih ettiği ve sonucunda bu sermayenin bölgeye yayılması... Dolayısıyla bu kompleks çerçeve içinde bazı kentler daha tercihli konuma geliyor. Bu kentler etraflarındaki coğrafyayı da kolay bir şekilde kendilerine bağlıyorlar. Yani bir cazibe merkezi oluyorlar.

Yine bir kamu itkisinden söz edebilir miyiz bu aşamada? Yani bölgenin potansiyelini artıracak kamu kararları mı önemli, yoksa tamamen bölgenin istekleri mi?

Fuat Keyman: Sermaye ile ülke arasındaki ilişkide giderek kentler önemli hale geliyor. Tabii kentler önemli hale gelirken, dünyadaki kentlere baktığımız zaman, örneğin ilk 100 büyük ekonomi içinde artık kentleri görmeye başlıyoruz: Londra, New York, Tokyo gibi... Yani bir tarafta ölçek olarak küresel kentler var, Türkiye’de de İstanbul’u küresel kentler arasında düşünüyoruz. Ama aynı zamanda İstanbul bir kent-bölgedir ve etrafını da çok fazla etkiliyor. Fakat bu küresel kentlerin yanı sıra o kadar büyük ölçekte olmasa bile o ülkelerin ekonomilerine de etki edecek, daha küçük ölçekli ama çok etkili kentler var. Örneğin bizim de bu raporda baktığımız, Almanya’da Hamburg, Hollanda’da Rotterdam, Türkiye’de Kayseri, Konya, Gaziantep gibi... Bir dönem Anadolu Kaplanları olarak da anılan bu cazibe merkezleri ülke ekonomisine de çok etkili oluyor ve hem küreselleşme bağlamında sermaye ile ilişkiler buralarda kuruluyor hem de etraflarında bir bölge yaratıyorlar. Burada iki noktanın altını çizmek gerekiyor: Bir tanesi kent-bölgelerin yönetimidir. Sadece valilikler ve belediyelere indirgenecek bir yönetimden bahsedemiyoruz artık. Buradaki ticaret ve sanayi odaları, kadın ya da genç girişimci dernekleri, yerel medyalar, üniversiteler arasında kent gelişme ya da kalkınma koalisyonu gibi bir oluşumun gerçekleşmesi gerekiyor ki bunlar kendi faaliyetlerini sürdürebilsin. O yüzden kent-bölgeler sadece yerel yönetim-

lere indirgenmeyecek ama belediyelerin yine çok önemli roller üstleneceği çok aktörlü bir yönetim sistemini gerekli kılıyor. İkinci nokta ise kent-bölgeler sadece yapmış oldukları işlerde kendi başlarına bırakılırsa, örneğin Türkiye’de de gördüğümüz gibi, belli dönemlerde başarılı olan kentlerin bir süre sonra o başarılarını yitirme noktasına gelebileceği gerçeğidir. O yüzden de kentin ekonomi bağlamında giderek artan öneminden, kentlerin ölçek olarak küresel kentler ve kent-bölgeler gibi çok daha kapsamlı bir noktaya geldiklerinden bahsetsek bile, aslında kamu/devlet ile kentler arasındaki ilişkinin önemi de sürüyor: Merkezi otoritenin sürece bakmasıyla yerelin (kent-bölgenin) o sürece bakması ne kadar koordineli olursa sonuç o kadar iyi oluyor. O yüzden de kent-bölgeden bahsetmek, ulus devlet ve merkezi otoritenin önemini yadsımıyor, aksine önemi artıyor.

ÇK: Fakat diğer taraftan merkezi otorite de kendi yönetiminde merkezileşmek eğiliminden çıkıp ülkenin ekonomisinin geleceğinde yerelin ve yerel kalkınmanın önemli olduğunu algılaması ve ona katkı vermesi gerekiyor. Bu yüzden de hem kentler önemli oluyor; fakat önemli olurken de kendi içlerinde yeni bir yönetim modelini gerekli kılıyorlar hem de aslında merkezi otorite ile yerel arasındaki ilişkinin yeniden yapılanmasını gerekiyor.

Merkezi yönetim otoritesinden nasıl ödün verecek? Sizin anlattığınız kalkınma modelinde daha özgürlüğün bir yapı var. Bölgelerde yaşayan insanların ne istediğinin merkezi otorite tarafından dikkate alınması var. Biz buna hazır mıyız, merkezi otorite bu güç paylaşımına ne ölçüde yaklaşabilir?

ÇK: Burada iki boyut var, ilki ölçek... Biraz önce de söylediğim gibi kalkınmacı dönemde gerçekten bir planlama kaygısı vardı ve “merkezi hükümet planlamayı yapar, istenilen sonuçlar alınır” gibi bir düşünce vardı. Şimdi biz artık biliyoruz ki, bu istenilen amaçlar her zaman istenilen sonuçları doğurmuyor. İstedığınız kadar teşvik verin, orada sermaye açısından cazip bir durum yoksa teşvikler işe yaramıyor. Dolayısıyla ölçek olayı önemli. Merkezi hükümetin kararları ve tercihleri yerine yereldeki, kent ya da kent-bölge ölçeğinde olan gerçeklikte, yatırımlar açısından -yatırımların o bölgeye gelip gitmesi açısından- çok daha önemli olabiliyor. Bence kent-bölge türü yaklaşımların bir avantajı, bu gerçekliği kabul etmektir. İkinci boyut ise şu;

PROF. DR. ÇAĞLAR KEYDER:
“KENT-BÖLGE TEMELLİ KALKINMA MODELİNDE DEVLETİN ROLÜ AZALMIYOR, DEVLET KENDİ TERCİHLERİYLE DEĞİL YERELE SÖZ HAKKI TANIYARAK, YERELİN TALEPLERİNE CEVABEN POLİTİKA ÜRETİYOR. FARKLILIKLARI GÖZETEN POLİTİKALAR ÜRETİYOR.”

AYŞE KÖSE BADUR (YEREL DEMOKRASİ VE YEREL YÖNETİŞİM FORUMU PROJE KOORDİNATÖRÜ), FUAT KEYMAN VE ÇAĞLAR KEYDER

**PROF. DR. FUAT KEYMAN:
"BURADAKİ ANAHTAR
KAVRAM SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.
KENTLER TEK BAŞINA
BIRAKILMAMALI. KENTLER
VE MERKEZİ YÖNETİM
ARASINDAKİ DİYALOG
GİDEREK DAHA FAZLA ÖNEM
KAZANIYOR. BAZI YERLERDE
BUNA "ŞEFKATLİ DEVLET"
YA DA "OLANAKLI KILAN
DEVLET" DE DENİLİYOR.
KASTETTİĞİMİZ TAM OLARAK
BU Kİ BU YÖNETİŞİMDE
MERKEZİ YÖNETİMİN
DE YERELİ DAHA FAZLA
DİNLEYECEĞİ İÇİN YİNE DAHA
FAZLA GÜÇLENECEĞİ DE
SÖYLENEBİLİR."**

devletin araçlarında bir sınırlama söz konusu olmaya başladı. Hepimizin bildiği gibi piyasa ve pazar kavramları geçmişe göre çok daha fazla önem kazanmaya başladı. Yani devletin "Ben şurada şunu yapmak istiyorum" demesi artık eskisi kadar kolay değil. Piyasa ve pazar şartları, dolayısıyla sermayenin ve emeğin istediği yerlere gitmesi, iş kurması daha fazla önem kazanınca da bu sözünü ettiğiniz kararlardan ziyade otonom, özerk bir takım tercihler söz konusu olmaya başladı. Kent-bölge kavramı da buradan çıkıyor. Yani "Madem sermaye bu kadar medyasız, merkezi devletin aracılığı olmadan istediği gibi hareket edebiliyor, bakalım bunun mantığı nedir?" şeklinde bir sonunun yanıtıdır kent-bölgeler.

FK: Aslında merkezi yönetim bu süreci bildiği için bununla ilgili bir takım hamleler yaptı. Örneğin metropol, büyük kentler ortaya çıkardı. Fakat geldiğimiz noktada büyük kentler temelinde Türkiye'ye bakmanın yeterli olmadığını görüyoruz, pek çok sorun başlı başına büyük kentlerin. İkincisi, cazibe merkezleri kavramı ortaya konuldu ve bizim hem bu araştırma hem de diğer araştırma konularımızda yaptığımız görüşmelerden anlıyoruz ki yerelde cazibe merkezleri kavramı ciddiye alınıyor aslında ama nasıl uygulamaya geçileceğiyle ilgili sorular yanıtlanmıyor. O yüzden cazibe merkezleri kavramı önemli olsa da uygulamadaki sorunlar nedeniyle ilerleme sağlanamıyor. Üçüncüsü, yine yerle baktığımız zaman herkes teşviklere önem veriyor ama teşviklerle bir ilerleme sağlayamıyoruz. Dördüncüsü, Türkiye'nin yereli çok önemliken bir yerel yönetim reformu yok. Bir tarafta çok küreselleşen, kentleşmesi yüzde 70'lere ulaşmış bir Türkiye var, fakat kentli Türkiye'nin yerel yönetim reformu yok. Dolayısıyla kent-bölge kavramını çok abartmamak lazım ama biz bu raporu yazarken yaratıcı bir nokta aradık. Biraz önce söylemiş olduğum dört alanda aslında eksiklikleri giderebilecek bir yeniden tartışma, yeniden bakışın ortaya çıkması gerekiyor. Biz aslında burada kent-bölge kavramıyla hem büyük metropol kentler hem yerel-merkez ilişkileri hem yerel yönetim reformu hem de aslında cazibe merkezi kavramının nasıl daha iyi uygulanabileceğiyle ilgili bir başlangıç noktası yarattık. Yani bu bir çözüm değil, bu bir reçete de değil ama biz diyoruz ki artık Türkiye'nin geldiği noktada bizim yeni bir bakışa ihtiyacımız var ve kent-bölge kavramı, dünya pratiklerine uygundur.

Biliyoruz ki kentler rekabetçiliğini yükselterek refahını artırabilir. Bunun ana koşullarından biri ise kentlerin nitelikli işgücüne sahip olmaları. Ancak ne yazık ki sizin de söylediğiniz gibi, emek gücü de tıpkı sermaye gibi hareket halinde. Kentler, emek gücünü nasıl koruyacak?

ÇK: Bu çok doğal bir hareket. Her ülkede belli tür eğitimin, belli tür emek sermayesinin belirli yerlerde toplanması söz konusu ve bu sadece emek için söz konusu değil, her şey için geçerli. Aynı zamanda örneğin eğer siz bir yazılım yatırımı yapıyorsanız bunu gidip Kahramanmaraş'ta yapmazsınız, İstanbul, İzmir ya da Ankara'da yaparsınız. Çünkü yazılım ekosistemi bu şehirlerde yaygınlaşmıştır, besleneceğiniz çevreler de buralardadır. Dolayısıyla bu "Kentlerin Türkiye'si" lafı da aslında buna atıfta bulunuyor. Türkiye'nin ekonomik gelişmesi ya da milli gelirin artması nereden olacak? Bu, Türkiye'nin içindeki her coğrafyanın kalkınmasıyla oluyacak. Bir kutuplaşma söz konusu ve bu kaçınılmaz bir şey. Yani her halükarda yaratıcı sınıfın ya da daha uçtaki teknolojileri uygulamaya çalışan sermayenin belirli yerlerde odaklanacağını kabul etmek zorundayız. Fakat bu odaklanma aynı şekillerde olmuyor. Yani İstanbul'daki sermaye ve iş gücü ile Anadolu'daki aynı olmayacak. Çünkü Anadolu'daki şehirler ve kent-bölgeler farklı fonksiyonlar peşinde. Farklı işlevler görecekler ve bunun sonucunda belirli bir iş bölümü ortaya çıkacak. Dolayısıyla, kaçınılmaz olarak Türkiye'nin bazı coğrafyaları dışarıda kalmış olacak. Yani hiçbir zaman Erzincan'ın bir kent-bölge odağı olacağını beklemiyoruz. Devletin tüm politikaları, siyaseti ve teşvikine rağmen olmayacak işler bunlar. Ama bu ne demek, oralarda toplumsal hayatın iyi bir şekilde sürdürülmesi açısından gerekli olan hizmetler oraya gitmeyecek mi? Elbette hayır, devletin tabii ki fonksiyonu bu; o hizmetleri oraya getirebilmesi ve insanların iyi bir yaşam kalitesine sahip olmalarının sağlanması. Ama bu demek değil ki aynı derecede teşvik, aynı derecede yatırım, aynı derecede altyapının buralara götürülmesi gerekmiyor. O yüzden bu "Kentlerin Türkiye'si" aslında bazı kentlerin Türkiye'de lokomotif olması ve farklı şekillerde bunu gerçekleştirmeleri anlamına geliyor. Dolayısıyla bunu, devletin çıkardığı bir takım programlardan da izleyebiliyoruz.

FK: Kentlerin sermaye tercihlerine hazırlıklı olmaları gerekiyor. Kent koalisyonları bunun için, sürdürülebilirlik için önemli. Elbette bunların gerçekleştirilmesi için ulus devletin doğru alanları açması da çok önemli. Burada doğru alan, gördüğümüz kadarıyla, ne metropol kentler anlayışı ne teşvikler ne de aslında merkezleşmenin artmasıdır. O yüzden de burada yeni bir kalkınma anlayışından, yerelle alan açan daha özgürlükçü, yereldeki insanları dinleyen, yerle bakarken sadece merkezi otoritenin devamını değil; yerel seslere de aynı oranda ses veren, kent koalisyonlarını dinleyen bir yönetimden söz ediyoruz. Ben son 20 yıldır bu konuda düşünüldüğünü biliyor ve izliyorum. Fakat hep devletten baktığımız için, devlette güvenlik temelinden baktığı ve yerel yönetim reformuna el atmadığı için istenilen atılımlar gerçekleşmiyor. Artık bir sınırdayız, 2023 hedeflerine varmak istiyorsak yerel kalkınmayı çok ciddi olarak düşünmemiz gerekiyor. Var olan yapı ile 2023 hedeflerine varamayız.